

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЗАХИСТ ТВАРИН ВІД ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ» ПРИ ПРОВАДЖЕННІ СУДОВО-ВЕТЕРИНАРНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Зон Г.А., к.вет.н., професор, zon_g@mail.ru
Сумський національний аграрний університет, м. Суми
Сорокова В.В., к.вет.н., доцент, viktoriya_sorokova@mail.ru
Полтавська ДАА, м. Полтава

Анотація: В роботі надано аналіз сучасної законодавчої бази України щодо захисту тварин від жорстокого поводження та реалізація цих положень при провадженні судово-ветеринарної експертизи. Показано необхідність підвищення рівня професіоналізму спеціалістів ветеринарної медицини, в першу чергу патологоанатомів, з метою якісного провадження судово-ветеринарної експертизи.

Ключові слова: судово-ветеринарна експертиза, жорстоке поводження з тваринами.

РЕАЛИЗАЦИЯ ПОЛОЖЕНИЙ ЗАКОНА УКРАИНЫ «О ЗАЩИТЕ ЖИВОТНЫХ ОТ ЖЕСТОКОГО ОБРАЩЕНИЯ» ПРИ ПРОВЕДЕНИИ СУДЕБНО-ВЕТЕРИНАРНОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ

Зон Г.А., к.вет.н., профессор, zon_g@mail.ru
Сумской национальной аграрный университет, г. Сумы
Сорокова В.В., к.вет.н., доцент, viktoriya_sorokova@mail.ru
Полтавская ГАА, г. Полтава

Аннотация. В работе представлен анализ современной законодательной базы Украины в отношении защиты животных от жестокого поведения и реализация этих положений при проведении судебно-ветеринарной экспертизы. Показана необходимость повышения профессионализма специалистов ветеринарной медицины, в первую очередь патологоанатомов, с целью качественного проведения судебно-ветеринарной экспертизы.

Ключевые слова: судебно-ветеринарная экспертиза, жестокое обращение с животными.

IMPLEMENTATION OF PROVISIONS OF THE LAW OF UKRAINE "ON PROTECTION AGAINST CRUELTY OF ANIMALS" WHILE PERFORMING FORENSIC VETERINARY EXPERTISE

Zon G.A., zon_g@mail.ru
Sumy National Agrarian University, Sumy
Sorokova V.V., viktoriya_sorokova@mail.ru
Poltava State Agrarian Academy, Poltava

Summary. The work contains an analysis of the legislative framework regarding cruelty to animals in Ukraine and its implementation in forensic veterinary medicine. The need of veterinary specialist professionalism preferment, mainly the pathologists, is shown in order to perform a qualified forensic veterinary expertise.

Key words: forensic veterinary expertise, cruelty to animals.

Актуальність проблеми. Одним із важливіших критеріїв приналежності до європейської цивілізації є ставлення до тварин. В Європейській конвенції «Про захист домашніх тварин» 1987 р., яку підписали 22 держави Європи, зазначається, що «ніхто не має завдавати тварині непотрібного болю, страждань або шкоди» (п.1 ст.3).

Проголошення курсу на європейську інтеграцію України передбачає не тільки зближення вітчизняного законодавства з правом Євросоюзу, але й реальне впровадження в життя його принципів і норм, а також суттєві зміни в правовій культурі населення [7]. Це значною мірою стосується проблеми ставлення суспільства в цілому і реагування правоохоронних органів на численні випадки жорстокого поводження з тваринами.

З прийняттям Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» 21 лютого 2005 року фактично сформований остаточно новий правовий інститут, зв'язаний з поводженням з домашніми тваринами. Раніш ці відносини регулювалися окремими нормами адміністративного і частини кримінального права в частині, зв'язаної з кримінальною відповідальністю за жорстоке поводження з тваринами. Закон вперше в Україні створив комплексну правову основу для діяльності органів державного управління, місцевого самоврядування, правоохоронних органів і громадських організацій у сфері охорони тварин. В Законі визначено як базовий принцип – наявність у тварин природних прав, причому у всіх тварин, поза залежності, домашні чи дикі. Цей

принцип є підставою захисту тварин від страждань і загибелі внаслідок жорстокого поводження з ними [2].

В той же час Закон не враховує всіх реалій, пов'язаних з жорстоким поводженням з тваринами.

Завданням дослідження було проаналізувати законодавчу базу України з метою її оцінки та гармонізації з європейським законодавством щодо гуманного ставлення до тварин та реагування суспільства на жорстоке поводження з ними.

Матеріали та методи досліджень. Дослідженню підлягала сучасна законодавча база України стосовно всебічного захисту прав тварин від жорстокого поводження та її використання при провадженні судових справ.

Результати дослідження. Аналіз правових відносин, що склалися на цей час в нашому суспільстві свідчить про поступову демократизацію та гуманізацію питань в сфері поводження з тваринами. В той же час існують випадки жорстокого поводження з тваринами, які повинні викриватися та каратися у відповідності до законодавчої бази держави.

Так, відповідно до статті 229 ККУ (Жорстоке поводження з тваринами) особа притягається до кримінальної відповідальності в разі наявності в її діях знущання над тваринами, що відносяться до хребетних, вчинене із застосуванням жорстоких методів або з хуліганських мотивів, а також нацькування зазначених тварин одна на одну, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів і карається штрафом до п'ятидесяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян або арештом на строк до 6 місяців. Якщо зазначені дії відбувалися в присутності малолітнього суспільна небезпека даного злочину підвищується, а саме – штраф до двохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років [4].

В необхідних випадках для участі у проведенні слідчої дії щодо жорстокого поводження з твариною може бути залучений спеціаліст, який не зацікавлений в результатах справи. Кваліфікованим різновидом спеціаліста є експерт. Вимоги до експерта з ветеринарних питань при провадженні кримінальної справи відповідають прописаним в ст. 75 КПК, а саме: як експерт може бути викликана будь-яка особа, що має необхідні знання для дачі висновку з досліджуваних питань. Питання, які ставляться експертові, і його висновки по них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта [1, 3].

Судово-ветеринарний експерт також повинен враховувати положення наказів МІНЮСТу України №53/5 від 08.10.1998 р. «Про затвердження інструкції про призначення та проведення судових експертиз та науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення експертиз» [із змінами внесеними згідно наказів МІНЮСТу № 144/5 (з 0061-05) від 30.12.2004 р., № 5915 (з 0648-05) від 10.06.2005 р., № 126/5 (з 1303-06) від 25.12.2006 р.]; «Інструкцію про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень» (затвердженої наказом МІНЮСТу України 08.10.1998 р. за № 53/5 (у редакції наказу МІНЮСТу України від 30.12.2004 р. № 144/5 (з 0061-05) [8].

В той же час зазначені положення не обмежують участі спеціаліста до порушення кримінальної справи. Й саме таку участь лікаря ветеринарної медицини слід розглядати на початкових етапах з'ясування питань наявності фактів жорстокого поводження з тваринами.

Найважливішим, для правового аналізу зазначених питань є Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження», в якому прописані правові позиції стосовно жорстокості до тварин й загальних правил, які мають усувати жорстоке поводження з тваринами. Так, в Законі прописане визначення жорстокого поводження з твариною, яке співпадає з прописаним в КК України формулюванням жорстокості [2].

Крім того, з огляду на те, що жорстокість є категорією оціночною, під час аналізу вихідної інформації слід керуватися й прописаними в ст.7 Закону принципами, що усувають жорстокість. Загалом весь другий розділ Закону присвячений правилам утримання тварин, що усувають жорстокість.

В зв'язку з тим, що в Україні мережа притулків для безпритульних тварин поки є обмеженою необхідно всіляко роз'яснювати громадянам про можливість утримання знайдених тварин як тимчасово, так і на постійній основі на підставі законодавчої бази (цивільний кодекс України) [6]:

- стаття 339. Право особи, яка знайшла загублену річ, на винагороду та відшкодування витрат, пов'язаних із знахідкою;
- стаття 340. Бездоглядна домашня тварина;
- стаття 341. Набуття права власності на бездоглядну тварину;
- стаття 342. Відшкодування витрат на утримання бездоглядної домашньої тварини та виплати винагороди;
- стаття 346. Підстави для припинення права власності;
- стаття 347. Відмова від права власності.

Звичайно знайдені тварини повинні бути перевірені на агресивність, піддані ветеринарно-санітарним обробкам, в т. ч. обов'язковому щепленню

проти сказу, а в разі можливості – стерилізовані.

Необхідно враховувати також положення статті 89 «Жорстоке поводження з тваринами (Кодекс України «Про адміністративні правопорушення»), в якій зазначається, що жорстоке поводження з тваринами, їх мордування або вчинення інших дій, що призвели до їх мучення, каліцтва чи загибелі – тягнуть за собою накладення штрафу до двадцяти одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян [5].

Слід зазначити, що в разі подальшої перспективи притягнення до відповідальності доказовим матеріалом як в кримінальній так і цивільній справі можуть бути: документи реєстрації відвідування клініки (журнал реєстрації пацієнтів, можлива амбулаторна картка, якщо така в клініках заводиться) – засвідчують факт звернення, дату, час, причину та результати звернення; рецепти на препарати, що мають використовуватися, в поєднанні з чеками на їх призначення; безпосередні показання спеціаліста, що здійснював огляд тварини та надавав допомогу; вилучені зразки матеріалу чи результати їх досліджень (задокументовані відповідним чином). В залежності від конкретної справи коло доказів може змінюватися.

Слід також пам'ятати, що характер ушкоджень, які залишилися на тварині, можуть бути підтвердженням обставин спричинення відповідних ушкоджень. Так, якщо на тілі тварини виявлені типові покуси іншої тварини, можливо припустити, що могла мати місце «собача сварка», або ж є наслідком організації собачих боїв. Остання обставина є самостійним проявом складу злочину, а саме нацькування зазначених тварин одна на одну, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів. В такому разі слід уважніше оглянути тварину на предмет інших ушкоджень і навіть таких, що загоїлися. Форма відображення в акті має бути констатуючою наявності ушкоджень без механізму утворення та можливих висновків. Але подібна точка зору може мати місце під час допиту особи в якості спеціаліста. При цьому не буде порушенням норм права посилання на подібність ушкоджень в випадках, що мали місце раніше.

При наявності інформації про факт жорстокості стосовно тварини і наявності самої тварини, не визначене коло осіб може звернутися до спеціаліста ветеринарної медицини за допомогою для тварини та фіксації наявних тілесних ушкоджень у неї. В переважній більшості з цих питань звертається власник тварини, члени товариства захисту тварин тощо. Бажано залучити до справи практикуючого адвоката. Засвідчення факту жорстокого поводження з твариною обов'язково пов'язане з фотографуванням [3].

Умовами фотографування можуть бути вимоги до криміналістичної чи судової фотографії, які додаються до акту огляду (фото конкретної ситуації додається з зразком складеного акту). Для фотографування бажаним є використання цифрового фотоапарату. Слід пам'ятати, що правила судової фотографії вимагають деяких особливостей:

- перші декілька знімків мають бути оглядові, на яких фіксують загальний вигляд тварин з декількох сторін;
- наступні (їх визначають як вузлові) мають бути зроблені таким чином, щоб проглядалося в загальних обрисах місце тілесного ушкодження та частина тіла де воно знаходиться;
- третій блок - це детальні фото ушкоджень. Для їх фіксації слід застосовувати криміналістичну лінійку. Вигляд такої лінійки можна знайти в будь якому джерелі, що описує особливості судової фотографії. Подібну лінійку можна виготовити з підручних матеріалів. Так, на звичайну лінійку можна наклеїти тонку смужку лейкопластиря по якому нанести ручкою темного кольору з послідовним чергуванням (чорний - білий) прямокутники чи квадрати зі стороною 5 мм, один чи декілька послідовних квадратів розбити за міліметровою шкалою. За відсутності лінійки та лейкопластиря можна розлінувати звичайну смужку паперу з зошита в клітинку. В разі навскрізного ушкодження, за можливості, можна для наглядності використовувати речі, що здатні визначити місце та напрямок ушкодження. Проникаючі та сліпі ушкодження (в більшості випадків у трупів тварин) для наглядності напрямку проникнення можливе введення чистого достатньої довжини та товщини медичного інструментарію (пінцет, скальпель тощо). В окремих випадках (дослідження трупа) доцільно застосувати введення барвника, що визначить напрямок каналу руйнації на розтині.

У всіх знімках слід дотримуватися перпендикулярного спрямування об'єктиву фотоапарату до точки фотографування, а лінійку розмішувати на одному рівні з об'єктом фотографування.

Таким чином, доказовим матеріалом факту жорстокого поводження є: покази свідків та очевидців, дані обстеження тварини, речові докази, призначені по справі експертизи, показання спеціаліста за фактом огляду та характером ушкоджень, довідки про розмір оплати за ветеринарні послуги та ін.

Зважаючи на вище викладене наводимо приклад застосування законодавчої бази в реалізації реагування суспільства на жорстоке поводження з твариною.

Коротка інформаційно-ситуаційна довідка:

До членів товариства захисту тварин надійшла інформація, що в помешканні гр. Б мав місце факт жорстокого поводження з твариною (собакою). Дана тварина була товариством передана під опіку.

З'ясуванням на місці (оглядом приміщення, опитуванням очевидців та свідків) було встановлено, що в приміщенні літньої кухні гр. Б. декілька разів вдарив гострим предметом (ймовірно ножем) собаку, а потім ймовірно лезом штикової лопати відтяв частину хвоста собаки. В приміщенні літньої кухні спостерігалися залишки крові, які могли належати тварині. Поряд з об'ємною кров'яною плямою знаходилася частина відтятого хвоста тварини. Приміщення було сфотографовано за правилами судової (криміналістичної) фотографії. Самого собаки знайти не представилося можливим. Наступного дня близько 10.00 год. собака був знайдений та доставлений до ветеринарної клініки для огляду та надання ветдопомоги. Під час огляду в клініці застосовувалося фотографування. Нижче наведено акт клінічного обстеження постраждалої тварини.

**Акт
клінічного обстеження собаки
від 29.08.2009 року**

м. Суми

Мною, Зоном Григорієм Анатолійовичем, лікарем ветеринарної медицини, кандидатом ветеринарних наук, професором, завідувачем кафедри вірусології, патанатомії та хвороб птиці Сумського НАУ, стаж роботи в галузі ветеринарної медицини 35 років, в приміщенні ветеринарної клініки «Ветсервіс» (м. Суми, вул. Першотравнева 12-а) 29.08.2009р. між 20.00 та 21.00 годинами проведено клінічне обстеження безпородного собаки, чорного окрасу, ймовірного віку -2-3 роки.

Дана тварина (собака) доставлений до огляду членами товариства захисту тварин м. Суми Пересечанською Н.Г. та Джалаганія І.С., які перед оглядом повідомили про те, що даний безпородний собака знаходився на території приватного господарства гр. Бондарь Миколи Васильовича, що мешкає за адресою: Сумська область, Краснопільський район с. Угроїди, вул. Маяковського 17/9; який без пояснень наявних причин, вдень 28 серпня 2009 року в присутності жителів дома №17 по вулиці Маяковського в с.Угроїди заподіяв собаці низку каліцтв і відрубав хвоста. Тварина була вилучена и доставлена для надання ветеринарної допомоги та огляду.

Об'єктивним дослідженням встановлено, що в ділянці морди тварини (з обох боків) встановлено вісім колото-різаних ран розміром від 1 до 5 см, одна з ран у вентральній частині шиї є наскрізною. В окремих пораненнях зафіксоване порушення не тільки шкірного покриву але й м'язової мускулатури морди. Наявність набрякlostі і виділення запальної рідини свідчить про те, що поранення нанесені не пізніше як півтори-дві доби до часу обстеження. Тобто вказані ушкодження могли бути заподіяні вдень 28.08.2009 року. В ділянці правої задньої кінцівки (ближче до поперекового відділу хребта) виявлена ще одна колото - різана рана довжиною до 3 см глибиною до 1 см з аналогічними характеристиками.

Також у собаки відсутня частина хвоста, яка була надана особами, що супроводжували тварину. Поверхня рани рівна, в стані запалення.

Спостерігається загальне пригнічення тварини, зниження реакції на зовнішній подразник, що може свідчити про наявність нещодавно перенесеного шокowego стану від болю.

Вказані тілесні ушкодження перед наданням ветеринарної допомоги зафотографовані і додані до акту.

На підставі акту огляду та заяви членів товариства захисту тварин була порушена кримінальна справа за ознаками статті 299 КК України. В даній кримінальній справі для експертного дослідження направлялися зразки крові та шерсті вилучені з літньої кухні (лезо ножа, лезо лопати, підлога кухні) гр. Б. Вилучення проводив штатний експерт-криміналіст ОВС. Метою дослідження було встановити: чи є рештки вилученої речовини кров'ю, якщо це кров то, кому вона належить (людині чи тваринні), якій саме. Стосовно залишків шерсті ставилося питання їх належності до конкретного живого виду.

Вироком суду гр. Б було визнано винним в жорстокому поводженні з твариною, призначено покарання в вигляді арешту терміном на 4 місяці, а також стягнуті судові витрати за проведення

експертиз та задоволений позов в сумі розміру витрат пов'язаних з відновленням стану здоров'я собаки.

Вищенаведене свідчить про важливість професійної патолого-анатомічної роботи, висновків експертів, що суттєво допомагають вирішити питання щодо притягнення осіб, підозрюваних в скоєнні злочинів проти тварин.

На цей час майже в кожній лабораторії ветеринарної медицини проводяться відповідні дослідження, щодо знущання або вбивства тварин. Так, наприклад, до Регіональної ДЛВМ в Полтавській області волонтери БО «Право на життя» 07.01.2014 року доставили труп безпородного собаки з ознаками насильницької смерті, що й було підтверджено патанатомічними дослідженнями.

В тій же лабораторії підтверджено насильницьку смерть безпритульного собаки 26.11.2013 року, труп якого був доставлений волонтерами обласної благодійної організації захисту живої природи «Юний європеець». На жаль таких випадків не меншає, що свідчить про проблеми гуманного відношення до тварин в нашому суспільстві.

Висновки. Аналіз сучасної законодавчої бази України свідчить про її розвиток та наближення до правового поля Євросоюзу стосовно захисту прав тварин. В той же час багато в чому вирішення питань слідства по справах про жорстоке поводження з тваринами залежить від рівня професіоналізму спеціалістів ветеринарної медицини, зокрема - патологоанатомів.

Література

1. Жаров А.В. Судебная ветеринарная медицина / А.В.Жаров. – [2-е изд.]. – М.: Колос, 2007. – 320 с.
2. Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження», Од., 2006. – 32с.
3. Зон Г.А. Судово-ветеринарна експертиза: навчальний посібник /Г.А. Зон. – [вид. 2-е, доповнене]. – Суми: ВВП «Мрія-1», 2010. – 258 с.
4. Кримінальний кодекс України. – К., 2013. – 186 с.
5. Кодекс України про адміністративні порушення. – К., 2009. – 248 с.
6. Цивільний кодекс України. – К., 2012. – 255 с.
7. Цимбал М.П. Перспективи становлення судової експертизи ветеринарної медицини в Україні / М.П. Цимбал, А.М. Труш, М.М. Савенко // Теорія і практика суд. експертизи і криміналістики: зб. мат. міжн. НПК. – Х.: Право, 2002. – С.564-569.
8. Яценко І.В. Організаційні та процесуальні основи судово-ветеринарної експертизи в Україні: навчальний посібник для магістрів за спеціальністю 8.130501. – ветеринарна медицина /І.В.Яценко, О.М.Якубчак, Р.І.Білик, В.В.Кам'янський. – Харків, Київ, 2009. – 108с.

//Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини: Зб. наук. праць ХДЗВА. – Х.: РВВ ХДЗВА, 2014. – В.28. – ч.2 «Ветеринарні науки». – С.278 -282.